

ПСИХОСЕМАНТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА БЪЛГАРСКИЯ И ИЗРАЕЛСКИЯ ПЕСЕНЕН ФОЛКЛОР

Виолета Костадинова, Таня Величкова*

СУ "Св. Климент Охридски", бул "Цар Освободител"15

НМУ „Любомир Пипков“ *

vek92@abv.bg

Абстракт

Магията на българския фолклор е част от визитната картичка на страната ни пред света, а мотиви от различни песни са използвани от редица известни музиканти от цял свят в техни произведения. За разлика от многовековните български традиции, бит и култура, фолклорът на държавата Израел е конгломерат от фолклора на всички държави по света, откъдето са пристигали живущите там. Вследствие регионалната специфика и типологията на взаимоотношения между различните общности и групи се наблюдават психосемантични особености. Фолклорът днес преживява своя ренесанс и става разпознаваем и харесван от все по-широка световна аудитория, към която се присъединяват и много млади хора с различна култура, художествени нагласи и музикални интереси.

Настоящата разработка насочва вниманието на читателя към отличителните характеристики на фолклора като тип култура. Тя е част от едно по-мащабно изследване и няма претенции за изчерпателност. Основният фокус е върху особеностите на песенния фолклор на две държави, като се обръща внимание на стиловете на пеене и свирене със своите специфични характеристики и проявления, характерни за българския фолклор и ясно изразената индивидуалност песен – танц при израелския фолклор. В основата на идентичността и културата на всеки етнос. Фолклорът се явява своеобразен трамплин за изследване на механизми, водещи до достигане и разрешаване на редица етнопсихологически, етнонационални и религиозни проблеми. Народнопесенният изпълнителски стил е първичната древна основа на вокалното изкуство.

Фолклорната музика разкрива един нов свят, изпълнен с неподправената красота и неповторимост на националните традиции на един народ и е предпоставка за опознаване на духовния свят на предците му и силата на родовата памет.

Ключови думи: *психосемантика, музика, песенен фолклор, култура*

Магията на българския фолклор е част от визитната картичка на страната ни пред света, а мотиви от различни песни са използвани от редица известни музиканти от цял свят в техни произведения. За разлика от многовековните български традиции, бит и култура, фолклорът на държавата Израел е конгломерат от фолклора на всички държави по света, откъдето са пристигали живущите там. Вследствие регионалната специфика и типологията на взаимоотношения между различните общности и групи се наблюдават психосемантични особености. Фолклорът днес преживява своя ренесанс и става разпознаваем и харесван от все по-широка световна аудитория, към която се присъединяват и много млади хора с различна култура, художествени нагласи и музикални интереси.

Споени в едно органично единство, словото и музиката пораждат вокалното изкуство. Фолклористът Стоян Джуджев отбелязва: „Музиката на всеки народ е функция от неговия език. Като говорим за национален стил в музиката на един народ, ще трябва да разбираме ония характерни белези в неговото тоново творчество, които се обуславят от езиковите и психологическите особености на нацията. Тези особености са най-ярко отразени в народната песен. В народната песен са намерили израз всички фонетични, прозодични, синтактични и стилови качества и особености на нашия език. Същите стилни начала трябва да легнат в инструменталната музика, която не е нищо друго освен „песен без думи“ (Джуджев, 1970).

За да се анализират психосемантичните особености на музикалното образование изобщо и на РБългария и държавата Израел в частност, трябва да обърне внимание на връзката между музиката и психологията, както и на начините, по които музикалното образование влияе на когнитивния, емоционален и социален аспект на учащите от различни възрастови групи.

Когато се говори за психосемантика на песенен фолклор не може да не се отбележат имената на някои автори, работили върху анализа на връзката между музикалните и текстовите елементи на песните и психологическите и семантични аспекти. Своят принос за разбирането на проблема за психосемантичните особености оставят Абрахам Молесон, Жан-Жак Натан, Жак Оже, Алан Мерроу, Гилбърт Чийз, чийто трудове представляват ценен ресурс за всички, които проучват връзката между музиката, текстовете и психологията в контекста на фолклорната традиция (Merriam, 1959; Moles, 1958; Nattiez, 1990; Ozouf, 1966; Chase, 1976).

Психосемантичните особености на песенния фолклор обхващат различни (аспекти на) черти от взаимодействието между емоционални и когнитивни процеси, свързани със значението и въздействието на текстовете. В контекста на фолклора тези особености често са тясно свързани с културните и социалните аспекти на общността и се характеризират с редица общи белези. Песните във фолклора носят силно културно значение. Те предават истории, традиции, обичаи и ценности на дадена общност. Всяка песен е израз на емоции и често съдържа интензивни чувства като любов, тъга, радост и патриотизъм. Фолклорът използва богатство от метафори и символи, с които обогатяват смисъла на текстовете. Тези символи често се отнасят към природата, сезоните или обичайните елементи от живота на общността. Песенният фолклор играе важна роля в социалната интеграция на общността и може да бъде използван за укрепване на общностните връзки и утвърждаване на общите ценности. Музикалните елементи на фолклорните песни, като ритъм и мелодия, имат силно въздействие върху емоционалното възприятие на слушателя. Те могат да подчертаят драматични моменти или да подкрепят настроението на текста. Не е за пренебрегване и факта, че фолклорът традиционно се предава от уста на уста и от поколение на поколение, което води до съхраняване на спецификата на езика и стилове на изказа. Някои фолклорни песни притежават ритуална функция и се използват в рамките на религиозни или обредни практики като укрепват връзката между хората и техните традиции. Фолклорът често се адаптира към конкретни ситуации или събития в общността и често е резултат на индивидуалната или колективната креативност на хората. Текстовете могат да се променят и адаптират, като се запазва основната им идея. Песните във фолклора често предизвикват участието на слушателите. Това може да бъде чрез хорове, отговори или други форми на интеракция, които подчертават общността. Фолклорът е богат на толкова истории, които съчетават морални уроци и образи. Тези истории, вплетени в текста на някоя песен съдействат за предаване на ценности и ученето през поколенията. Мнозина от фолклорните песни съдържат елементи на хумор и ирония. Тези аспекти могат да бъдат използвани за изразяване на социални критики или за разрешаване на напрежения в обществото. Фолклорните песни често разказват лични истории и изразяват емоционални връзки между хората. Те отразяват повседневни преживявания и радости, които създават допълнителна лична свързаност с публиката. Фолклорът служи като средство за изразяване на културната идентичност и разнообразието на различни общности. Той отразява уникалните черти и традиции, които правят всяка общност уникална.

Изброените до тук психосемантични особености обогатяват фолклорното наследство и превръщат народните песни в интригуващ израз на културната памет, важен елемент от културното наследство. Те позволяват на различните общности и групи, в това число в България и Израел да изразяват, предават и укрепват своята идентичност.

Българската народна музика получава висока оценка благодарение на своите художествени достойнства, на своята богата интонация и разнообразен ритъм. Един от най-специфичните белези на българския музикален фолклор е **метроритмиката** (Векилова & Минкова, 2008;

Захаријева, 2009). Рядко съществуват народи с такава богата неравноделна ритмика. Друг специфичен белег са **ладовете**: от диатоничните – йонийски, фригийски и еолийски; от хроматичните – хиджас, карджагар, хиджаскияр (Харизанов, 2009; Vlahova-Pkova, 2018). Третият специфичен белег са **народните гласове и инструменти** (Братанова, 1996; Векилова & Минкова, 2008).

Народнопесенният изпълнителски стил е първичната древна основа на вокалното изкуство. Ние го откриваме и днес, но вече в различните му съвременни разновидности и превъплъщения. Понятието „натурално пеене“, естественото пеене, недвусмислено определя старинния характер и самобитността на това изкуство. Богатата палитра от авторски песни на фолклорна основа активно навлизат в репертоара на всички видове певчески състави (Джиджев, 1996; Пейчева, 2018). Този жанр може да бъде разглеждан като феномен и успешен модел за запазване, съхранение или „прераждане“ на народната песен, за връзка между народната и академична култура чрез претворяване на представата за автентично.

Българският фолклор трябва да намира място в ежедневието на детските градини и училища, защото чрез него децата не само ще получават знания за историческите си корени, но ще се отнасят с любов и уважение към миналото.

Изводите които следват са формулирани въз основа на прегледа на теоретичните аспекти на разглежданите въпроси. Те са във връзка с еволюцията в представянето на традиционния съпровод на български фолклорни песни. Обзорът показва и доказва наличието на прехода от самобитното народно творчество до издигането му в професионално представяне. Това развитие намира израз не само в обучението и усъвършенстването на народните изпълнители, но и по отношение на инструменталния съпровод, на формата, в която се представят музикалните произведения.

Психосемантичните особености на песенния фолклор в Израел, подобно на българския се отразяват в богатата мозайка от мелодии и текстове, които пренасят историята, Израелският песенен фолклор включва разнообразие от стилове, включително традиционни мелодии, музика от различни етнически групи, модерни аранжimenti и влияния от световната музикална сцена.традициите и духа на народа.

Песните в израелския фолклор често отразяват дългата история на народа, включително периодите на битка, изгнание и завръщане. Текстове изпълнени са с емоции, които изразяват чувство на загуба и тъга, като се отнасят към исторически събития, миграции и конфликти и подчертават колективната памет и страдание. Мнозина от израелските песни са пропити с патриотични чувства и обич към страната. Текстове изразяват връзката на израелците с тяхната земя, борбата за създаването и поддържането на държавата. Въпреки тежките теми, много от песните използват хумор и ирония като средство за изразяване на чувствата. Този характерен стил показва способността на обществото да се справя с трудностите с усмивка. Съдържанието на песните често е изпълнено с многозначни символи и образи, които позволяват на слушателя да тълкува историята според собствените си персонални и житейски контексти.

Текстовете често съдържат и референции към Библията и религиозни обичаи, изразявайки връзката на народа със своите духовни корени. В израелската култура и фолклор Земята е важен символ. Песните често описват красотата на природата, земеделието и свързаните с тях трудности. Този елемент отразява и силната връзка на израелците с техните земи. Израел е дом на множество етнически групи, които съставляват неговата популация. Следователно фолклорът отразява това разнообразие в музикалните стилове, ритмите и инструменталните аранжimenti. Поради комплексната политическа обстановка в региона, израелските песни често носят и послания за мир, съжителство и надежда за бъдеще, което се подчертава в текстовете и музиката и изразява желание за хармония и разбирателство. Израелският фолклор е живо творчество, което съчетава миналото с настоящето и пресъздава богатата културна идентичност на народа.

Фолклорът в Израел е не само за слушане, но и за изпълнение. Традиционни танци и ритуали са важна част от културното наследство и се пренасят чрез песни, придавайки им още по-голям смисъл и динамика. Израелският песенен фолклор изгражда уникален и изразителен музикален пейзаж, който отразява духа и динамиката на израелската култура.

Анализирайки психосемантичните особености на песенния фолклор в Израел, можем да заключим, че той, подобно на българските песни, обхваща различни аспекти, които отразяват как музиката и текстовете на песните взаимодействат с емоциите, културата и историята на народа. В следващите редове ще бъдат обобщени таблично някои от ключовите аспекти на психосемантичните особености в израелския и българския песенен фолклор.

Таблица 1. Основни психосемантични особености на българския и израелския песенен фолклор (обобщен анализ от литературни източници).

Основни психосемантични особености	Български песенен фолклор	Израелски песенен фолклор
Емоционален регистър	<ul style="list-style-type: none"> • Меланхолия и тъга: Българските народни песни често са пропити с меланхолични и тъжни мелодии, които отразяват историческите трудности и лични съдби. • Любов и страст: Песните също така изразяват чувства на любов и страст, като проследяват човешките емоции и отношения. 	<ul style="list-style-type: none"> • Носталгия и радост: Израелският фолклор включва песни, които изразяват както носталгията и тъгата за историческите събития, така и радостта и тържеството по повод различни празници и специални моменти. • Хумор и ирония: Налице е и хуморът, който често се използва като средство за справяне с трудностите.
Културни и исторически контексти	<ul style="list-style-type: none"> • Традиции и обичаи: Българският песенен фолклор е наситен с референции към традициите и обичаите на народа, като проследява богатата история и културно наследство на България. • Жанрово разнообразие: Темите за селските занимания, природата и живота в село са често срещани в текстовете на песните. 	<ul style="list-style-type: none"> • Патриотичен дух: Израелските песни често отразяват патриотичните чувства на народа и връзката му със земята. Текстовете служат като израз на националния идентитет и историята на създаване на държавата. • Мултиетническо наследство: Фолклорът отразява богатството на мултиетническото общество в Израел, като интегрира различни музикални стилове и

Science & Technologies

		елементи от различни културни традиции.
Религиозни аспекти	<ul style="list-style-type: none"> Богословски символи и традиция: Съчетава музикални традиции и религиозни елементи, подчертава важността на вярата и духовността в живота на общността. Той служи като израз на връзката между човека и божественото, събуждайки чувства на благоговение и почит. 	<ul style="list-style-type: none"> Юдейски символи и теми: Психосемантичните особености в израелския песенен фолклор често включват религиозни символи и теми, които отразяват вярата и духовните ценности на народа.
Изразни средства и стилове	<ul style="list-style-type: none"> Музикални похвати: Полифонична структура: Многогласие; Специфична орнаментика в зависимост от фолклорния регион; Народни инструменти: кавал, гайда, гъдулка, тамбура, тъпан и др. допълват звученето на песните и придават им автентичност. Хумор и ирония: Често срещани в текстовете на песните, хуморът и иронията са специфични елементи, които отразяват способността на обществото да се справя с трудностите. 	<ul style="list-style-type: none"> Музикално разнообразие: Израелският фолклор предлага широка гама от музикални стилове, включително традиционни мелодии, модерни аранжimenti и влияния от световни музикални течения. Хумор и ирония: Често срещани в текстовете на песните, хуморът и иронията са специфични елементи, които отразяват способността на обществото да се справя с трудностите чрез креативен и позитивен израз.
Послания за мир и съжителство	<ul style="list-style-type: none"> Отражение на желанието за съжителство, разбирателство и мир между хората. В тях се преплитат красивите образи и символи от фолклора, за да създадат послание за единство и взаимопознание. 	<ul style="list-style-type: none"> Израз на желание за хармония: Въпреки сложната политическа обстановка в региона, някои песни проповядват послания за мир, съжителство и съпричастност между различните общности.

<p>Лингвистична експресия</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Метафори и образи: Българските песни използват богата лингвистична експресия, включително метафори и образи, които придават поетичност и символика на текстовете. 	<ul style="list-style-type: none"> • Метафори и образи: Израелският песенен фолклор отразява богатството на културата и традициите в страната. Израелските песни често използват богата лексика за да описват природата, традициите и обичаите на страната. Тези лирични описания създават живописни образи и звучат като езикова картина на красотата на Израел.
-------------------------------	---	--

В заключение може да се обобщи, че и двете култури разполагат с богат и изразителен песенен фолклор, който отразява емоционални, исторически и културни аспекти на социалния и духовен живот на техните общности. Въпреки различията в тематиката и стиловете, както и в характерните емоционални регистри, и двете култури съчетават традицията със съвременните влияния, което ги прави важен израз на културната идентичност.

Песенния фолклор на всяка държава притежава уникалната способността да засяга дълбоко душата на слушателя, да създава връзка между хората, която преминава през времето и пространството, оставяйки непреходна следа в сърцата и ума на всички, които го слушат и изпълняват. Всеки текст е като книга, разказваща историята на времена и хора. Всяка нота е като капка в океана на човешките емоции, оставяща след себе си следа в сърце и душа.

Използвана литература

- Братанова, Р. 1996. Съвременно битуване на народните музикални инструменти (Някои наблюдения върху изменението във функцията и значението им). *Български фолклор*, 22(1-2), 84-93.
- Векилова, П., & Минкова, С. 2008. Народната песен в българския музикален фолклор. *НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА РУСЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ*, 47, 189-193.
- Джиджев, Т. 1996. Телевизия и фолклор. *Български фолклор*, 22(5-6), 11-14.
- Джуджев, С. 1970. *Българска народна музика: учебник*. Наука и изкуство.
- Захаријева, В. 2009. Развитие на творческите способности и познания за народната мелодика и метроритмика—два значими аспекта на музикалнослуховото обучение. *Алманах-Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“*, (1), 131-146.
- Пейчева, Л. 2018. Авторски песни в народен дух: щрихиране на феномена. *Българско музикознание*, (3), 83-91.
- Харизанов, Г. 2009. „Български народни песни от Източна и Западна Тракия“: музикални структури. *Изкуствоведски четения*, (5), 96-104.
- Chase, G. 1976. 7 Musicology, History, and Anthropology: Current Thoughts. In *Current Thought in Musicology* (pp. 231-246). University of Texas Press.
- Merriam, A. P. (1959). ENTHNOMUSICOLOGY IN OUR TIME. *The American Music Teacher*, 8(3), 6.
- Moles, A. 1958. Some Basic Aspects of an Information Theory of Music. *Journal of the Audio Engineering Society*, 6(3), 184-186.

Science & Technologies

- Nattiez, J. J. 1990. *Music and discourse: Toward a semiology of music*. Princeton University Press.
- Ozouf, J. 1966. *Mesure et démesure: l'étude de l'opinion*. In *Annales. Histoire, Sciences Sociales* (Vol. 21, No. 2, pp. 324-345). Cambridge University Press.
- Vlahova-Ilkova, M. 2018. BULGARIAN SONG FOLKLORE IN THE STUDIES OF MUSIC IN THE 5TH TO 7TH FORM OF COMPREHENSIVE SCHOOL. *KNOWLEDGE-International Journal*, 23(5), 1523-1528.